

РЕФЕРАТ

до дипломної роботи

ОСОБЛИВОСТІ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ОСОБИСТОСТІ У КОНФЛІКТНІЙ СИТУАЦІЇ

Виконавець:

студентка 4 курсу 41П групи
факультету ФЕУП

Медяник Вікторія Сергіївна

/підпис/

Науковий керівник

Доцент кафедри МППП,
Кандидат психологічних наук

Бабчук Олена Григоріївна

/підпис/

Актуальність роботи. Суспільство як цілісне утворення характеризується складною системою відносин - економічних, соціальних, політичних, моральних, виробничих, родинних, духовних та ін. Суб'єкти цих відносин часто переслідують різні цілі, іноді кардинально протилежні, що призводить до неспроможності вирішення певних проблем, а з часом і до виникнення конфліктної ситуації.

Характерною особливістю будь-якої конфліктної ситуації є те, що жодна людина, яка є учасником даного конфлікту, не знає заздалегідь тих форм та стилів поведінки, які можуть виникнути під час конфлікту у іншої сторони. Кожен змушений діяти в умовах невизначеності, хоча стратегія поведінки учасників конфлікту іноді має вирішальне значення. За результатами досліджень науковців, не самі конфлікти діють руйнівні і ускладнюють спільне життя людей, а наслідки деяких форм поведінки в конфліктній ситуації: страх, ворожість, відчуття загрози. При надмірно інтенсивних і тривалих переживаннях може виникнути і закріпитися оборонна реакція, тобто стилі поведінки, які влітаються у структуру особистості і спотворюють характер вчинків людини. У силу цього актуальним стає виявлення стратегій поведінки учасників конфлікту, що обумовлені, в першу чергу, особливостями особистості.

Аналіз наукової літератури засвідчує прояви саморегуляції особистості. Українські науковці (Н. Афанасьєва, Д. Бречка, О. Водолазська, І. Галян, М. Гриньова, М. Дідух, Л. Журавльова, Б. Іваненко, Ю. Ільїна, Д. Кияшко, М. Кононова, А. Киливник, Я. Матвиенко, С. Паламар, Н. Пов'якель, О. Савицька, Ю. Савченко, Н. Світлична, С. Тетерук, О. Хохліна, М. Шпак, Н. Янпольська, М. Яцюк та ін.) у своїх дослідженнях розглядають саморегуляцію, як атрибут загальної матерії, що розкриває механізми функціонування фізіологічної та психічної систем і фіксує момент стійкості. Поняття «саморегуляція» відображає біологічну (природну) характеристику людини, як індивіда, а поняття саморегулювання відображає соціальну характеристику людини, як особистості.

Отже, проблема психічної саморегуляції є однією з найбільш глобальних і фундаментальних проблем психологічної науки, а її дослідження відкриває великі можливості для розуміння і пояснення загальних закономірностей побудови і реалізації людиною своєї довільної активності (поведінки, спілкування), для визначення умов успішного психічного розвитку особистості. Незважаючи на велику зацікавленість дослідниками проблеми виникнення та розвитку конфлікту, або ж конфліктної ситуації, особливостей поведінки людини під час протікання конфлікту, відмічається недостатність теоретико-експериментального вивчення стилів поведінки та особливостей саморегуляції особистості під час конфлікту.

Саме це і визначило тему нашого дослідження.

Метою нашого дослідження є: теоретичний аналіз та емпіричне дослідження психологічних особливостей саморегуляції особистості з різною схильністю до конфлікту.

Об'єкт дослідження: психологічні особливості саморегуляції особистості, схильної до конфлікту.

Предмет дослідження: показники саморегуляції осіб схильних/не схильних до конфлікту, співвідношення між ними.

Завдання.

1. Проаналізувати наукові дослідження з проблеми саморегуляції особистості та конфліктності.
2. Розробити програму емпіричного дослідження та підібрати методики для діагностики саморегуляції та стилів поведінки особистості схильної/не схильної до конфлікту.
3. Вивчити психологічні особливості осіб з різним рівнем саморегуляції схильних/не схильних до конфлікту.

Методи дослідження. У дипломній роботі використано: 1) теоретичні методи (аналіз та систематизація теоретичних підходів та емпіричних результатів, що містяться у наукових літературних джерелах); 2) емпіричні (тестування); 3) математико-статистичні методи (t-критерій Стьюдента (SPSS

13.0 for Windows)); використовувався кількісний (кореляційний) та якісний аналіз отриманих результатів.

Психодіагностичний комплекс склали традиційні, стандартизовані психодіагностичні методики: 1. Методика В. Моросанової «Стиль саморегуляції поведінки». 2. Методика К.Томаса «Дослідження особливостей реагування в конфліктній ситуації». 3. «16-факторний особистісний опитувальник» Р. Кеттела.

В дослідженні взяло участь 65 осіб – студентів Одеського національного економічного університету у віці 20-52 років.

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, списку використаних джерел, додатків. Робота містить таблиці, рисунки, додатки. Список використаної літератури включає 83 найменувань.

Основний зміст роботи

У вступі обґрунтовано актуальність проблеми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет; викладено відомості про методи дослідження, висвітлено практичне значення роботи.

У першому розділі «Теоретичні підходи до вивчення конфлікту та саморегуляції особистості» здійснено аналіз різних підходів до розуміння понять «саморегуляція» та «конфлікт», описано зміст понять.

Проблема саморегуляції розглядається у вітчизняній і зарубіжній психології в різних теоретичних контекстах.

Поняття саморегуляції все частіше зустрічається в психології. При цьому воно має різне тлумачення і по-різному інтерпретується в різних напрямках і школах. Саморегуляція являє собою замкнутий контур регулювання і є інформаційним процесом, носієм якого виступають різні психічні форми відображення дійсності. Загальні закономірності саморегуляції реалізуються в індивідуальній формі, які залежать від конкретних умов, а також від характеристик нервової діяльності, від особистісних якостей суб'єкта і його звичок в організації своїх дій, що формуються в процесі виховання.

Психологічна наука в даний час має в своєму розпорядженні значні відомості про сутність, природу і ролі свідомої активності суб'єкта в інтелектуальній діяльності (Л. С. Виготський, Б. Г. Ананьєв, С. Л. Рубінштейн, А. Н. Леонтьєв та ін), про складності структури саморегуляції, і ітеративності її механізмів (О.А. Конопкін, Б.Ф. Ломов та ін), про специфіку формування її окремих компонентів у дітей (Л. І. Божович, Л. А. Венгер, Д. Б. Ельконін та ін.) Саморегуляція розумової діяльності вивчається в роботах Я.А. Пономарьова, механізми саморегуляції, її структура розкриваються в роботах О.А. Конопкіна, К. А. Абульханової-Славської, вивченням стилів саморегуляції займається В.І.Моросанова.

Саморегуляція, як було зазначено вище, - один з основних життєвих процесів, без якого неможлива гармонія буття особистості. Але треба пам'ятати, що якщо є проблема, то треба приймати рішення, вибрати шляхи її усунення

або хоча б зменшити труднощі, не уникати її. Треба докладати адекватних зусиль у діяльності та поведінці, щоб змінити ситуацію.

Таким чином, під психічним саморегулюванням розуміється свідомий вплив людини на властиві йому психічні явища (процеси, стани, властивості), виконувану ним діяльність, власну поведінку з метою підтримки (збереження) або зміни характеру їх протікання. Суб'єктом саморегуляції є сама людина, а в якості об'єктів можуть виступати властиві йому психічні явища, виконувана ним діяльність або власна поведінка.

Конфлікт є однією з універсальних характеристик світу і основною рухливою силою його розвитку. Це один з найбільш суперечливих феноменів і основних механізмів всіх змін і перетворень. Конфлікт являє собою біполярне явище, яке проявляється в активності сторін. Ідея "багатосуб'єктності" внутрішнього світу людини розглядається в роботах багатьох авторів, особливо тих, які виходять з структурної побудови особистості. Наприклад, психоаналіз стверджує, що конфлікт виникає в глибинах психіки, як результат взаємодії внутрішніх структур і тенденцій психіки в силу законів її об'єктивного існування; тенденція до міжособистісних конфліктів - результат спотворення базових аттитюдів людини, які виникають під впливом негативного досвіду, набутого в дитинстві.

Поняття конфлікту належить, як науці, так і повсякденній свідомості, на- ділячи його своїм специфічним змістом. Кожен з нас інтуїтивно розуміє, що таке конфлікт, однак від цього визначення його змісту не стає легшим. У повсякденній мові слово «конфлікт» використовується стосовно до широкого кола явищ - від збройних сутичок і протистояння різних соціальних груп до службових чи подружніх розбіжностей. Ми називаємо конфліктом сімейну сварку, військові дії, дискусії в парламенті, зіткнення внутрішніх мотивів, боротьбу власних бажань і почуття обов'язку і багато іншого.

У другому розділі **«Емпіричне дослідження саморегуляції поведінки осіб схильних і несхильних до конфлікту»** розкрито форми організації та зміст емпіричного дослідження; обґрунтовано вибірку, визначено та описано

методичну процедуру дослідження саморегуляції та конфлікту, проведена характеристика методів і психодіагностичних методик, які були використані у даному дослідженні; надано короткий опис методик.

Емпіричне дослідження особливостей саморегуляції особистості у конфліктній ситуації проводилось в три етапи: підготовчий, діагностичний та аналітико-інтерпретаційний.

Було сформовано вибірку дослідження, визначено час і послідовність проведення експерименту.

На діагностичному етапі експерименту було здійснено діагностику показників показники саморегуляції осіб з різною схильністю до конфлікту.

На аналітико-інтерпретаційному етапі дослідження за допомогою кореляційного аналізу (SPSS, версія 13.0) було виявлено та описано взаємозв'язки між показниками властивостей, що вивчаються. За допомогою якісного аналізу («метод осів» і «метод профілів») було виявлено та описано особливості саморегуляції особистості у конфліктній ситуації.

Далі було здійснено аналіз емпіричних даних та їх психологічну інтерпретацію, що розкриває характер взаємозв'язку показниками схильності до конфліктної поведінки, показниками саморегуляції та факторами особистості.

В результаті кореляційного аналізу були виявлені значущі зв'язки між показниками схильності до конфліктної поведінки, показниками саморегуляції та факторами особистості. Зібрано емпіричні дані та обрано методи їх аналізу відповідно до мети дослідження. Кількісний (кореляційний аналіз) дозволив встановити додатні на віємні взаємозв'язки між показниками факторів особистості та показниками за методикою схильності особистості до конфліктної поведінки та методикою саморегуляції поведінки на $p \leq 0.01$ рівні та $p \leq 0.05$ рівні.

Наступним кроком здійснення якісного аналізу була побудова та інтерпретація психологічних профілів. Якісний аналіз надав нам можливість стверджувати, що у досліджуваних з високим рівнем саморегуляції - схильність до конфлікту низька і навпаки у осіб з низьким рівнем саморегуляції - схильність

до конфлікту висока. Випробувані з високими показниками загального рівня саморегуляції самостійні, гнучко і адекватно реагують на зміну умов, висунення і досягнення мети у них в значній мірі усвідомлено. При високій мотивації досягнення вони здатні формувати такий стиль саморегуляції, який дозволяє компенсувати вплив особистісних, характерологічних особливостей, що перешкоджають досягненню мети. Чим вище загальний рівень усвідомленої регуляції, тим легше людина опановує новими видами активності, впевненіше почуває себе в незнайомих ситуаціях, тим стабільніше її успіхи у звичних видах діяльності. У досліджуваних з низькими показниками саморегуляції потреба в усвідомленому плануванні та програмуванні своєї поведінки не сформована, вони більш залежні від ситуації і думки оточуючих людей. У таких досліджуваних знижена можливість компенсації несприятливих для досягнення поставленої мети особистісних особливостей, порівняно з випробуваними з високим рівнем саморегуляції. Відповідно, успішність оволодіння новими видами діяльності у великій мірі залежить від відповідності стильовим особливостям саморегуляції та вимогам обраного виду активності.

Висновки

1. В ході проведеної роботи були проаналізовані літературні джерела по проблемах вивчення особових детермінант конфліктної поведінки і стилів поведінки в конфлікті. Конфлікти пронизують всі сфери суспільного життя і, тому, людина стикається з ними постійно, але не можна приписувати їм тільки негативні функції, оскільки часто в процесі конфлікту можна знайти нове, цікаве вирішення проблеми.

2. Проблема саморегуляції особистості є досить складною і актуальною. В своєму дослідженні ми під саморегуляцією розуміємо системно організований процес внутрішньої психічної активності людини по ініціації, побудові, підтримці й керуванню різними видами й формами довільної активності, безпосередньо реалізує досягнення прийнятих ним цілей.

Стильові особливості саморегуляції є найбільш істотними індивідуальними особливостями самоорганізації та управління зовнішньою і внутрішньою цілеспрямованою активністю, яка стійко виявляється в різних її видах. Особистісні та ситуаційні детермінанти саморегуляції дають можливість індивідууму мати у своєму потенціалі уявлення про ефективні засоби досягнення певних цілей.

3. Для проведення емпіричного дослідження, нами було підібрано наступний методичний інструментарій: Опитувальник В. Моросанової «Стиль саморегуляції поведінки», який вивчає рівень розвитку усвідомленої стильової саморегуляції та її індивідуального профілю. Методика діагностики схильності особистості до конфліктної поведінки К. Томаса, яка дозволяє виділити типові способи реагування в конфліктній ситуації. Методика багатофакторного дослідження особистості Р.Кеттелла, яка досліджує індивідуально-психологічні особливості особистості.

4. За результатами кількісного та якісного аналізу результатів емпіричного дослідження ми виявили, що особи із високим загальним рівнем саморегуляції (ЗРС+) відрізняються добродушністю, легкістю в спілкуванні, емоційному вираженню; готовності до співпраці, уважні до людей, м'якосердечні, добрі, вміють пристосовуватися. При високій мотивації досягнення вони здатні формувати такий стиль саморегуляції, який дозволяє компенсувати вплив особистісних, характерологічних особливостей. Вони вимогливі до себе, керуються почуттям обов'язку, наполегливі, беруть на себе відповідальність, добросовісні, схильні до моралізування, працьовиті, дотепні. Володіють самостійністю, гнучкістю і адекватно реагують на зміну умов. Також слабкі, мрійливі, розбірливі, примхливі, жіночні, іноді вимогливі до уваги, допомоги, залежні, непрактичні. Не люблять грубих людей і грубих професій. Схильні сповільнювати діяльність групи і порушувати її моральний стан нереалістичним копанням у дрібницях, деталях. Але ці люди можуть опановувати нові види активності, впевненіше почувають себе в незнайомих ситуаціях, їх успіхи стабільні у незвичних видах діяльності.

Однак дуже витончені, досвідчені, світські, хитрі. Схильні до аналізу. Інтелектуальний підхід до оцінки ситуації, близький до цинізму. При високій мотивації досягнення вони здатні формувати такий стиль саморегуляції, який дозволяє компенсувати вплив особистісних, характерологічних особливостей, що перешкоджають досягненню мети. За виявленими показниками дані особи виявляють високий рівень уникнення конфлікту. Тобто це група осіб, не схильних до конфлікту.

Психологічний портрет саморегуляції осіб із низьким загальним рівнем саморегуляції (ЗРС-) за виявленими показниками виглядає наступним чином.

Особи даної групи схильні до ригідності, холодності, скептицизму і відчуженості. Речі їх притягують більше, ніж люди. Успішність оволодіння новими видами діяльності у великій мірі залежить від відповідності стильових особливостей регуляції та вимог освоюваного виду активності. Особи мають тенденцію до непостійності мети, невимушеність у поведінці, не прикладають зусиль до виконання групових завдань та соціально-культурних вимог. Їх свобода від впливу групи може вести до асоціальних вчинків, але часом робить їх діяльність більш ефективною. У таких досліджуваних знижена можливість компенсації несприятливих для досягнення поставленої мети особистісних особливостей, порівняно з випробуваними з високим рівнем регуляції. Вони практичні, реалістичні, мужні, незалежні, мають почуття відповідальності, але скептично ставляться до суб'єктивних і культурних аспектів життя. Іноді безжалісні, жорстокі, самовдоволені. Керуючи групою, змушують їх працювати на практичній і реалістичній основі. У таких досліджуваних знижена можливість компенсації несприятливих для досягнення поставленої мети особистісних особливостей, порівняно з випробуваними з високим рівнем регуляції. Також схильні до відсутності витонченості, сентиментальності і простоти. Іноді грубуваті і різкі, зазвичай природні і спонтанні. Потреба в усвідомленому плануванні та програмуванні своєї поведінки не сформована, представники нашої вибірки більш залежні від ситуації і думок оточуючих людей, що характеризує їх, як залежних від конфліктної ситуації. Представлені

психологічні портрети є яскравою характеристикою особистостей, схильних до конфлікту.